

Incursiunea noastră în universul drepturilor minorităților continuă în acest număr cu adăugarea unor noi nuanțe dezbaterii *drepturi individuale și/sau drepturi colective*. Fideli opțiunii exprimate în numărul anterior, vom pune accentul de astă-dată pe autori și realități din Europa Centrală și de Est, pe implicațiile acestei discuții asupra noii arhitecturi a zonei în chestiune.

Interesul pentru minorități este diferit în Occident de cel din Europa Centrală, ceea ce se explică în primul rând prin istoria diferită a celor două jumătăți ale continentului, în special după cel de-al doilea război mondial, fapt ce conduce, în mod inevitabil, la diferențe de abordare. Dacă pentru statele occidentale, chestiunea este tot mai mult una morală – asimilarea minorităților istorice s-a încheiat în linii mari în secolul trecut, acum predominând regretele tardive sau gesturile compensatorii –, în țările din fostul bloc sovietic chestiunea minorităților continuă să fie una de stabilitate internă și securitate regională.

O altă deosebire: în majoritatea statelor vest-europene chestiunea minorităților istorice a fost reglată mai ales prin mecanisme constituționale sau tratate bilaterale, fiind tot mai mult subordonată priorităților decurgând din integrarea, bazată pe delegare de suveranitate și subsidiaritate, în sistemele supranaționale. Este relevant faptul că nici tratatul de la Maastricht, nici alte documente importante ale UE nu abordează în mod expres problema minorităților. Ea a căpătat, acolo unde remediile constituționale au fost inefficiente, accente diferite, multe din comunitățile considerate și tratate pînă recent ca minorități, revendică statute concurente cu cel al națiunii (bascii, catalanii, ș.a). Problema frontierelor s-a estompat în așa mare măsură, încît un belgian germanofon va avea de ales între o universitate germană la Eupen și una tot germană, dar eventual mai renumită, la Heidelberg. Apropierea tot mai semnificativă a nivelelor de trai, a condițiilor sociale, a dus la dilatarea „spațiului vital” al națiunilor vest-europene, prin simpla transparentizare a frontierelor și globalizare a informației, punînd în paranteză disputele teritoriale.

În Est, dimpotrivă, a devenit tot mai dificilă păstrarea identității comunitare uneori, chiar în locul de baștină. Nu e o anecdotă de salon faptul că, într-o singură viață de om, cutare locuitor din această zonă a trecut prin cinci cetățenii, fără a-și părăsi satul natal. La toate acestea s-a adăugat cortegiul de umilințe și represiuni ale celor ostili „dubioasei” duble loialități care caracterizează aceste populații (cea față de națiunea politică și cea față de națiunea culturală). Comunismul a accentuat contraselecția elitelor și anatemizarea diferențierilor, făcînd din idealul de egalitate al Revoluției Franceze o religie a omogenității etnice, lingvistice, confesionale și desigur, ideologice. Dar e important de subliniat că comunismul s-a suprapus perfect pe o doctrină preexistentă lui, consacînd totalitarismul

național ca unică legitimitate istorică. Prezența minorităților pe un teritoriu dat era resimțită, în cel mai bun caz ca o sursă de probleme, dacă nu chiar ca o injustiție istorică și o amenințare perpetuă. Elitele culturale au contribuit din plin la legitimarea morală a vendetei istorice, la glorificarea pînă la apoteoză a războaielor intraeuropene. După căderea comunismului, problema minorităților n-a dispărut, nu s-a rezolvat și nu a fost depășită. Explicația stă în faptul că dincolo de percepțiile culturale, de dimensiunile politice sau implicațiile economice, chestiunea minorităților traduce, în jumătatea ex-comunistă a Europei, acel *malaise* endemic de a renunța la utopia statului național, relevînd o criză structurală a mentalității colective, inclusiv a aranjamentului statal.

Este deci cu atît mai explicabil că întreaga zonă este în căutare de modele. Volumul de față, chiar dacă nu explicit, le trece în revistă pe cîteva dintre ele. Unul ar putea fi inspirat din practica occidentală ai cărei piloni sînt morala și pragmatismul. În vest, chestiunea dreptului la alteritate a fost în linii mari laicizată, banalizată, chiar transferată din metafizică în administrație. Aceasta nu înseamnă că reflecția intelectuală a dispărut întru totul de pe acest tărîm. O demonstrează analiza impactului pe care legislația internațională de protecție a comunităților indigene o are asupra cadrului legislativ de protecție a minorităților în general și căreia îi consacram un spațiu adecvat. Un alt model este recursul la forme de autonomie care au fost capabile — e drept, în cu totul alte condiții și cu dramatice imperfecțiuni — să permită coexistența, într-un spațiu dat, a mai multor limbi, religii și tradiții a căror concurență n-a mers niciodată atît de departe încît să desființeze pluralismul local. Este modelul regional, trăit cu mai mult sau mai puțină armonie, bunăoară în Transilvania, fondat în primul rînd pe subsidiaritate relativă și status-quo cultural. Istoria unor comunități (armenii, în acest caz) este dovada unei toleranțe pe care ironia detractorilor săi n-o scoate nicidecum din competiție. Nu în ultimul rînd, această zonă produce ea însăși, sub valuri de entuziasm sau oprobriu, inovațiile sale locale chemate să fie o alternativă la posibile violențe.

Reluînd, chestiunea minorităților relevă, în țările noastre, o criză structurală a mentalității colective. O mentalitate pe care își propune s-o ia cu asalt și volumul de față al *Alterei*.

Publicarea unora dintre studiile din acest volum nu ar fi fost posibilă fără amabilul concurs al Johns Hopkins University (SUA) și al Revistei ΔΕΜΟΣ (Ucraina).